

Fra pliktarbeid til samarbeid

I kommunestyremøtet 4. januar i 1862 ble det lagt frem et forslag fra kirkeinspeksjonen og presten om at det skulle gjøres skritt til utvidelse av den gamle kirke eller bygging av en ny kirke. Den 16. januar i 1864 ble det endelig bestemt at en ny kirke skulle bygges. Men hvordan skal vi få bygget en ny kirke? Jo, bl. a. ved at ”gråstein måtte kunne føres frem ved pliktarbeide på vinterføre”, het det i forslaget. Folket, kanskje mest bøndene, her på Tjøme ble bedt om å kjøre stein som skulle brukes for å bygge en ny kirke.

Jeg tror nok at noen kjente på plikten i dette arbeidet og kanskje også hadde sin motforestillinger, men det aner meg at mange også syntes at dette var en ære. Tenk å være kirkebygger. Tenk å være med å bygge en katedral her ute i øyriket vårt. Det var ikke bare stien som ble kjørt frem, det var et samarbeid og et ærefullt oppdrag å være kirkebygger. Jeg håper at noen også hadde den tanken.

Kirken ble reist. Vi takker de mange som gav sitt bidrag både i arbeid og penger. Vi har en kirke her på Tjøme som er vakker både utvendig og innvendig. Se på steinene ut utside, De er ulike i farger, for de kommer fra ulike steder og gårder på øya. Men om de er ulike er de alle like viktige. de er med å forme og bygge vår kirke.

Jeg tenker også i overført betydning. Vi er mange kirkebyggere i vår tid også. Vi skal fortsatte bygge kirken og la det kristen arbeidet på øya vokse. Til det trenger vi ulike mennesker. Som steinene i kirkebygget. Vi skal ikke være like i et og alt, men ulike som vi er, er det bruk for oss. For deg! Velkommen til å være med som vår tids kirkebyggere.

For vi må bevege oss fra pliktarbeid til samarbeid. Ja, for det var et samarbeid som førte til at kirken vår ble bygget. Vi trenger å arbeide sammen for at kirkens arbeid skal vokse og bety noe for oss selv og kommende slekter. Slik våre forfedre her ute på øya har gjort. Nå står vi med stafettpinne i hånden. Håper at du griper anledningen.

Kirken vår er renoverert utvendig. Et stort arbeid er utført og kommunale kroner har vært nødvendige. En takk til alle som har vært med på å få dette til. Både menighetsråd, Kirkelig fellesråd og kommunestyret har vært viktige bidragsytere og samarbeidsparter.

Men nå står kirken her. Vi skal videre. Kirke, kommer av det greske ordet: kyriakon doma – som betyr Herrens hus. Det er et mye brukt begrep i kristendommen med flere betydninger:

Kirken - er forsamlingen av de hellige der evangeliet forkynnes rent og sakramentene forvaltes rett, altså den lokale kirke (de helliges samfunn).

Kirken - er Kristi legeme på jord. Alle som tror på Jesus Kristus, er lemmer på hans legeme og en del av den verdensvide kirke

Kirken - er i dagligtale mest brukt om kirkehuset, gudstjenestelokalet der vi mennesker samles til forkynnelse, bønn og lovprisning.

Vi skal være Jesu Kristi kirke på Tjøme. Vi skal både ta vare på kirkebygget, men vi skal også fylle det med lovsang, bønn og forkynne Guds gledesbudskap.

Dette skal ikke være et pliktarbeid, men et samarbeid. Vi skal fortsatt bygge en kirke og et menighetsliv som skaper en gledens fellesskap og et gledens samarbeid.

Så skal kirkebygget vårt brukes på mange måter for å lovprise Gud på mange og ulike måter. Jeg ønsker ikke at det skal være et pliktarbeid, men et fellesskapsarbeid.

Som en takk og en oppmuntring lar vi ordene i Filipperevangeliet skape fellesskaps glede: ” Gled dere alltid i Herren! Igjen vil jeg si: Gled dere! La alle mennesker få merke at dere er vennlige. Herren er nær! Vær ikke bekymret for noe! Men legg alt dere har på hjertet, fram for Gud. Be og kall på ham med takk! Og Guds fred, som overgår all forstand, skal bevare deres hjerter og tanker i Kristus Jesus. Til slutt, søsken: Alt som er sant og edelt, rett og rent, alt som er verd å elske og akte, all god gjerning og alt som fortjener ros, legg vinn på det!”

Her har vi en fin takk og programerklæring for å bygge vår kirke videre.

Svein Byholt

sogneprest

Historisk tilbakeblikk – nåtid og fremtid

Kirken, som i år feirer sin 140 årsdag, er meget sannsynlig den tredje i rekken på samme sted og hvor den første mest sannsynlig har vært en trekirke.

Ved riving av steinkirken i 1860-årene fant en utbrente plankerester og til og med beinrester. Dette skapte i følge Tjøme boken spekulasjoner om at en skare opprører i sin tid skal ha søkte ly i kirken og blitt innebrent, men uten at noe bevis er funnet for at slike dramatiske hendelser skal ha funnet sted.

Folketallet på Tjøme var imidlertid i første halvdel av 1300-talet, altså før svartedauden, antagelig rundt 300.

Tjøme gamle kirke ble sannsynlig bygget i første halvdel av 1300 årene, altså før svartedauden. Etter pesten ble folketallet ble betydelig redusert og allmuen hadde neppe da nok ressurser til å føre opp et slikt bygg. Den gamle steinkirken hadde omtrent samme beliggenhet som vår nåværende kirke. Den var viet til St. Olav og den gang under bispestolen i Oslo. Senere, på 1500-tallet, tilhørte kirken Tunsberg prosti, først som annekskirke til Nøtterøy kirke og senere (1600-tallet) som Tjømmø-allmuens kirke. Det eksakte tidspunkt for endringen vet vi ikke, men det kommer klart frem i kirkeregnskapsboken fra 1699.

Den gamle kirken var i følge Tønsberg-presten Jens Müller (1711 - 1773) en vakker kirke¹.

Et blikk på fotografiet² til venstre gjør det lett å være enig med Jens Müller.

Da som nå var kirken omkranset av kirkegården, som den gang var noe mindre enn i dag. Senere ble kirkegården utvidet, spesielt mot nord. Men det var ikke bare kirkegården som trengte utvidelse. Også kirken ble etter hvert for liten, og i siste halvdel av 1800-tallet startet arbeidet med å få bygget en større kirke på Tjøme.

1300-tallet var på mange måter et dramatisk århundre for Norge. Storhetstiden for Norgesvelde er i ferd med å ebbe ut, vi får epidemier som reduserer folketallet dramatisk. Landet har hatt kristendommen som den offisielle religion i 300 år. Tjøme, strategiske plassering ytterst i Viken, vil trolig ha hatt et Gudshus her lenge før disse begivenhetene finner sted. Tjømesamfunnet hadde også sin egen prest, prestegården skal ha vært på Goen, nærmere bestemt "Ødegården gnr. 55, bnr.1/2. Goen ble ikke selveiergår før i 1851. Husene på Goen er av nyere datum og ble bygget omkring 1783.

Hovedhuset står fremdeles. Som en kuriositet kan nevnes at 2 av dørene i 2den etasje er fra den gamle nedrevne kirken. Vi vet at gården tjente som enkesete for enker etter prester i slutten av 1600-tallet. Da er det Maren Sørensdatter som bor på Ødegården, Goen. Hun er enke etter Nils Mathiassøn Buntzow som var sogneprest til Nøtterøy og Tjøme fra 1680 til sin død 29. april 1688.

Når det tok slutt med egen prest på Tjøme vet vi ikke bestemt, men kanskje kan svartedauden ha vært en medvikende årsak. Pesten reduserte folketallet betraktelig, det tok nærmere 200 år før folketallet igjen er opp i rundt 300. Men presteskapet ble enda hardere rammet og da ble det vel vanskelig å prioritere prest til Tjøme. Kanskje ble Tjøme betjent av prest fra Sandar en viss tid? Tjøme boken antyder noe om en prest som skal ha druknet i en overfart på denne strekningen.

Fra reformasjonen av har vi sikre kilder. Da ser vi av kallsboken, at det er Nøtterøy vi må dele prest med. Denne ordningen har vart fra 1537, høyst sannsynlig lenge før, og frem til 1879 da Tjøme igjen får egen prest, denne gang i luthersk konfesjon. Det er interessant at kirken anknyttet til Nøtterøy i nord og ikke Sandar i vest. Det verdslige maktapparat er knyttet vestover til Sandar, lensmannen finner vi der. Hvorfor velger kirken andre løsninger, kan det være så enkelt at båtskyss over

¹ ... i "Forsøg til Beskrivelse av Jarlsbergs Provstie i Aggershus Stift udi Norge" 1772 under omtalen av kirkene i Nøtterø prestegjeld: "Men især er Kiømmø Kirke meget smuk, og til Berømmelse for Almuen, som eyer den, i ypperlig Stand".

Sitert i Anders Bugge, *Tjømmø gamle kirke*. (Kristiania: 1920), 144.

² Bugge, *Tjømmø gamle kirke*. (Kristiania: 1920), 145.

Vrengensundet var mindre risikofyllt enn alternativet i vest? Drukningssulykken nevnt over kan tyde jo på det.

Tjøme har i hvert fall hatt sine særtrekk hvor beliggenhet og anknnytning til maktapparatet har hatt betydning. Vi leser i Tjømeboken at folket på øya har bestått av selvstendige småbønder som klarer seg relativt godt grunnet de mulighetene havet gir. Langt på vei kan vi kanskje karakterisere det som et selvstendig samfunn med relativt lite klasseskille. Ingen store kakser, men noen litt større enn andre har det nok vært, spesielt når seilskutevirksomheten skjøt fart på 1800-tallet.

Videre ser vi av samme kilde at eierskap til jorda alltid har hatt en stor andel av selvstedeige tjømlinger. Grevskapet eide over en tid en viss andel av den nordlige delen av Tjøme, og noe kirkelig eierskap har det vært ofte som testamenterte gaver fra personer som vel håpet at det ville komme godt med for begge parter. Ellers er det vel slik at en verken fant den mest attraktive skogen her eller de store landbruksmulighetene, så grevskapet og andre som trengte skog og land kastet nok blikket på mer lukrative områder.

Ellers er det havet som er den viktigste ressurs for tjømesamfunnet. Det blir tydeligere og tydeligere etter hvert som vi nærmer oss storhetstiden: Seilskuteperioden. Dette skulle få betydning for befolkningstallet og også for kirken.

Under "Krimkrigen" 1853-1856 tjente Tjøme-rederne veldig bra med penger og folketallet var økt til 2.270 i 1855 og Norge rykket opp fra 8. til 3. plass blant verdens sjøfartsnasjoner. Befolkningen den gang søkte kirken på søndagene, og plassen var blitt for liten, slik at mange ofte ikke fikk sitteplass.

I kommunestyremøte, 4. januar 1862, fremla kirkeinspektøren og presten frem forslag om enten å utvide den gamle kirken eller bygge en ny og større kirke. Til å utrede dette spørsmålet ble det valgt en komité bestående av ordfører, landhandler Thomas Reiersen, sogneprest Georg Prahl Harbitz og følgende 15 menn:

1) Skipsreder A. Torbjørnsen	9) Skipstømmermann Anders C. Andersen
2) Los Peder Jacobsen	10) Skipsreder Thorbjørn Larsen
3) Skipsreder Hans H. Torgersen	11) Skipsreder Lars H. Bache
4) Matros Kornelius Evensen	12) Skipsreder Lars Evensen
5) Skipsreder Thore Thoresen	13) Fraktemann Ole Kristensen
6) Skipsreder Ole Larsen Røed	14) Skipsreder Abraham Haraldsen
7) Skipsreder Torger Jakobi Bache	15) Fraktemann Jens Johannesen
8) Gårdbruker og snekker Halvor Mathisen	

Det virker som komiteen meget snart kom til den oppfatning at det måtte bygges ny kirke. Sansen for gamle kulturminner var ikke den gang fremtredene, og 17. oktober 1862 besluttet herredsstyret at det skulle bygges ny kirke.

Et helt sentralt spørsmål var om den nye kirke skulle bygges i stein eller tre. Da arkitekt Anders Torød i Tønsberg anslo at en steinkirke kun ville bli 1800 spesidaler dyrere enn en trekirke, ble det den 17. oktober samme år, fremmet forslag om at det den ny kirke skulle bygges av gråstein i forening med murstein. Dette ble vedtatt. Det ble også vedtatt at et midlertidig gudshus i bordkledd bindingsverk. Steinen fra den gamle kirken skulle benyttes i den nye kirken. Herredsstyret bestemte for øvrig at den gråstein som trengtes i tillegg, skulle kjøres frem på vinterføre som pliktarbeide overvåket av en sakkyndig mann. Husmann og inderster skulle utføre dette arbeidet

Den 9. mai, året etter fremla byggekomiteens, basert på arkitekt Torøds tegning, sin innstilling for formannskapet. Den nye kirken skulle ha 734 sitteplasser og koste 10 195 spesidaler og 36 skilling. Representantskapet ga sin tilslutning fire dager senere og bevilget samtidig 6000 spesidaler til formålet. De øvrige midler som trengtes, 5000 spesidaler, var da allerede samlet inn. Deretter, den 19. mai, ga formannskapet sin tilslutning, og saken ble oversendt til stiftsdireksjonen. Der ble saksbehandling langvarig. Grunn var uenighet om det estetiske aspektet ved å benytte en kombinasjon av gråstein og murstein. Det var til dels sterke protester mot en slik utforming og flere prestisjetunge uttalelser kom med advarsler mot en slik utforming. På tross av dette fastholdt formannskapet, den 18. desember, sitt tidligere vedtak og saken ble oversendt stiftsdireksjonen på nytt. Direksjonen ga denne

gang sin tilslutning, og det ble ved konglig³ resolusjon, den 16. januar 1864., bestemt at en kirke skulle bygges etter Torøds tegninger og at et midlertidig gudshus skulle vigsle for byggeperioden. Det ble også besluttet at opplysningsfondet skulle yte et lån på 6000 spesidaler.

En knapp måned senere velges skipsederne Ole Larsen Røed og Lars Bache til byggekomité som sammen med en kyndig byggmester skulle ha uinnskrenket myndighet til innkjøp av materialer, til både det midlertidige gudshus og selve kirken. Arkitekten, Anders Thorød fra Tønsberg ble anmodet om å bistå komiteen med råd.

Et år senere, den 11. februar 1865 kunne byggekomiteen meddele herredsstyret at omkring 2500 av de kalkulererte lass med stein var kjørt frem og byggekomiteen regnet med at hvis føret varte, ville enda noen hundre lass kunne kjøres frem. På dette møte ble det vedtatt at rivningen av den gamle kirken kunne settes i gang umiddelbart, slik at tomten kunne ryddiggjøres, slik at oppførelsen av den nye kirken kunne settes i gang. Med en byggetid på vel 2 år kunne den nye kirke innvies av biskop Jens Lauritz Arup søndag 12. september 1867.

Som en kuriositet nevnes at 10 tusen spesidaler i dag ville ha vært rundt 5 millioner, eller nær det dagens restaureringsarbeide har kostet. Det må velbety at det har vært lagt ned atskillig ubetalte timer ved byggingen av vår vakre kirke.

Kirkegården på sydsiden av kirken var noen år tidligere utvidet med omtrent det dobbelte som kartet fra 1816 til venstre viser. Rodeveien gikk på østsiden av kirken og var flyttet til vestsiden. Bautastenen som var benyttet som gapestokk og som sto ved kirkegårdsmuren på sydøstsiden var blitt fjernet for godt. Benyttelse av gapestokk som straff ble avvirket da foreningen med Danmark opphørte i 1814 og endelig avvirket ved lov av 17. mai 1848.

Under bygging av den nye kirke måtte det også oppføres et midlertidig gudshus. Hvor det ble plassert vet vi ikke, men muligens på tomten syd for kirken hvor Tjøme museum sto helt frem til 2006. Den kan også ha vært plassert nord for kirken. Det var imidlertid forutsatt at den skulle oppføres i nærheten av kirken.

Den 12. september 1867 kunne så Tjøme kirke innvies av biskop Jens Lauritz Arup, (født 1793 i Kristiansand og død i Oslo 1874) Han var biskop i Oslo 1846-1874.

Det skulle imidlertid gå ytterligere 12 år før Tjøme fikk sin egen prest. Det må ha vært litt stusslig å ha en slik prektig kirke, men ikke egen prest. Det var neppe gudstjeneste hver uke, kanskje kun hver 3. søndag. Men fra 1879 blir det annerledes med egen prest Johan Nordal Brun von der Lippe (16/9-1838 - 6/12-1915), som kom til å bety veldig mye for både menighetsliv og organisasjonsliv på Tjøme.

Det var sogneprest von der Lippe som var initiativtaker til å starte Tjøme kristelige ungdomsforening (KFUK/KFUM).

Tjømeboken omtaler ham med stor varme og begeistring, verd å merke seg er hans spesielle interesse for skolen og sine utpregede administrative evner. Den tettbygde kraftige, livlige prest med den rungende basstemme passet godt inn i miljøet her på Tjøme som ”bygdens skipper”, hvilket også medførte at herredsstyret snart la beslag på en stor del av hans arbeidskraft. Han var bygdens ordfører 1886-1893. Det er også interessant å merke seg hans interesse og kunnskap på det kunstneriske felt, men det nok å strekke

Sogneprest Johan Nordal
Brun von der Lippe
29.01.2018

³ Karl XV (1859-1872)
Torill Rambjør

det for langt å hevde noen sammenheng med dagens rike kunstutfoldelsen på øyene våre?

Siste halvdel av 1800 tallet skulle få store betydning for utviklingen av kirken. Dissentersamfunn får anledning til å etablere seg og man ser mange frivillige organisasjoner bli stiftet. Det begynner med Misjonsselskapet i 1844 så kommer Sjømannsmisjonen i 1864 og senere får vi Indremisjonsforeningene og KFUK/KFUM.

På Tjøme er det særlig Sjømannsmisjonen som får bred oppslutning. Dette er naturlig i en tid der hver familie har minst en mann seilende på de syv hav. Kirkebygdens kvinneforening for Den norske Sjømannsmisjon ble stiftet i 1877. Her leser vi i vedtektene følgende: "Forening til evangeliets forkynnelse for Skandinavias sønner i fremmede havner".

Etter hvert stiftes flere slike foreninger og på det meste hadde Tjøme minst 6 sjømannsmisjonsforeninger. I dag er det kun en igjen, Budal Kvinneforening for Den norske Sjømannsmisjon, stiftet i 1907 og som trofast avholder sine møter en torsdag hver måned.

Men først ute av foreningene her på Tjøme var Kirkebygdens kvinneforening for Det norske Misjonsselskap som ble startet i 1852 av 3 kvinner som hadde vært på et misjonsmøte i Horten. Oppglødet av tanken på å hjelpe til i misjonsarbeide møttes de en gang i uken og ga 25 øre hver. Siden har arbeidet gått uavbrutt i over 120 år, inntill til foreningen stille ble avvirket.

Fredheim unges misjon for Det norske Misjonsselskap ble stiftet på Sundene bedehus 15. september 1931 etter initiativ av lærerekteparet Bertha og Håkon Siring ved Fredheim skole. Unges misjon kunne feire sitt 70 års jubileum i 2001, men ble avvirket i 2004.

KFUK/KFUM har betydd mye for Tjøme. Foreningen ble stiftet i 1897 og klarer å reise sitt eget bygg, Fredtun, i 1936, innviet 1. januar 1937. Trofast har de holt sine møter, hver onsdag og annen hver søndag, først på den gamle øvre skole på Kirkely så på Fredtun, helt til fjernsyn og andre konkurrenter stjal tiden.

Av andre foreninger som har vært aktive på Tjøme nevnes, Indremisjonsselskapet, Santalmisjonen og Den norske Israelsmisjon.

Det var også tilbud til barn, barneforening på Nedre Haug hos fru Normann og søndagsskole i kirken hvor flere har vært med.

Både Sjømannsmisjonen og KFUK/KFUM var foreninger som sluttet opp om gudstjenestelivet. Det var ikke alltid tilfelle med indremisjonen som flere plasser hadde sine egne formiddagsmøter på søndagene i stede for å slutte opp om gudstjenesten i kirken. Dette kunne nok skape spenninger i et lite samfunn som Tjøme hvor mange nok opplevde dette som en inndeling i kristelige A og B lag. I dag er vi heldigvis forskånet fra slikt. Men alle disse foreningene har betydd og betyr mye for det åndelige liv her på Tjøme. Aktiviteten har gått ned noe i forhold til glansdagene for foreningslivet, men til gjengjeld er mer av virksomheten knyttet direkte til menigheten gjennom alt det arbeid som gjøres gjennom menighetsråd og de mange underutvalg.

Tjøme menighets årsmelding for 2006 vitner om et stort aktivitetsnivå, her er Diakoniutvalg, Barne- og ungdomsutvalg, Sang- og musikkutvalg, Gudstjenesteutvalg, Misjonsutvalg, Utvalg for tirsdagsmøtene og Kirkeringen. Og omsatt i menighetsarbeid gir dette ukentlige bønnesamvær, månedlige tirsdagsmøter, formiddagstreff, småbarnstreff, kvinnegrupper, samtalegruppe for menn, kirkeskyss, menighetsblad, gitarskole, kirkekaffevertskap, leksehjelp, jule- og påskevandring i kirken for barnehagene og mye mer for den yngre garde som presenteres nærmere senere.

Et vesentlig bidrag til at vi har fått en ny giv i barne- og ungdomsarbeidet, er at KFUK/KFUM har stillt Fredtun til disposisjon for menigheten.

I jubileumsåret er det et variert og aktivt barne- og ungdomsarbeid i Tjøme Menighet:

Søndagsskolen

heter i våre dager jungelgjengen og møtes på Fredtun ca annenhver søndag kl.11. Mellom 10 og 15 barn møter opp hver gang. De tenner lys, synger, har drama eller flanellograf og driver med scrapbooking. I permene deres finner en tegninger fra alle bibelhistoriene de hører om, og bilde av seg selv.

Opplegget som følges heter Sprell levende og er et flott opplegg for barn i forskjellige aldre. Barna deles inn i forskjellige grupper. Under og over skolealder.

Småbarnstreff

holdes på Fredtun annenhver onsdag. Her møtes foreldre og barn under skolealder til en hyggelig prat, lunch og sangstund.

Familiespeiding:

En søndag i måneden møtes familier som har lyst på en søndagstur sammen etter gudstjenesten. Det er 6-8 familier som møter opp hver gang. Vi går som regel en tur i skogen og tenner opp bål for grilling, men har også vært på båttur til Hudø.

Hver gang er det en av familiene som har ”ansvaret”. De må da ta med ved til bålet, ha tenkt ut noen leker eller andre aktiviteter og åpner og avslutter treffet vårt.

Barnekor

Soul Children

er et kor for barn og unge fra 10 – 15 år som startet i 2004. Det er bygget på tre grunnpilarer: det musikalske, det åndelige og det sosiale.

De øver annenhver uke i to timer hver gang på Fredtun. Det har fra starten av variert med 12-20 medlemmer. Pr. dags dato teller koret nærmere 20 barn og unge. De synger sanger med trøkk i, og øver inn mange bevegelser til sangene.

Med dette ønsker en å bidra til å lage et trygt, spennende og kristent miljø i tilknytning til menigheten med Fredtun som et flott bygg å bruke. Koret bruker sing back og piano på øvelser og opptredener. Drømmen er å ha eget band!

Det arbeides nå, blant annet med et ledertreningsopplegg for å få beholde de eldste videre i koret som hjelpeledere. Dette er en stor utfordring og håper og ber om at arbeidet bærer frukter.

Det legges stor vekt på det sosiale i øvelsene og en prøver å legge til rette for vennskap på tvers av aldersgrenser. Her er turer et viktig grep. Hvert år reiser koret til Oslo på Soul Children festivalen. Der treffer de kor fra hele landet og synger sammen i ett stort kor. Dette har vært populært og veldig givende, det er viktig for ungdom fra et lite sted å få oppleve å være del av en større sammenheng.

Café.com.in

er et tilbud til ungdom fra 13-18 år. Det er en café på Fredtun som har åpent hver fredag fra 1900 – 2300 med voksen ledere og hvor ungdommen kan prate seg imellom, spille ulike spill eller ha voksen kontakt..

Hva blir så fremtidens dom over vår gjerning? Vi ser av historien at mange før oss har sørget for at arvegodset er blitt forvaltet med klokskap og trofasthet. Det er livsviktig at vår kristne arv blir videreført til nye generasjoner og skaper holdninger og tro som gir livsmot og håp. Det var drivkraften for de som var før oss, dette er drivkraften vår nå og vil forhåpentligvis bli våre barns drivkraft når de en gang skal overta. Det er det det dreier seg om.

Bjørn Holt Jacobsen, Svein Ommund Ringøen og Janne Haugseth

Arkitektur og utsmykning, fra gammel til ny kirke

Historien om Tjøme kirke begynte formodentlig for rundt 650 år siden, i middelalderen - katolisismens tidsalder. Den tidligste tiden er lite kjent, men de først opptegnelser som er funnet om kirken skriver seg fra 1398.

Den gamle kirken

Den gamle steinkirken hadde omtrent samme beliggenhet som vår nåværende kirke. Den var viet til St. Olav og den gang under bispestolen i Oslo. Senere, på 1500-tallet, tilhørte kirken Tunsberg prosti, først som annekskirke til Nøtterø kirke og senere (1600-tallet) som Tjømø-allmuens kirke. Det eksakte tidspunkt for endringen vet vi ikke, men det kommer klart frem i kirkeregnskapsboken fra 1699.

Den gamle kirken var i følge Tønsberg-presten Jens Müller (1711 - 1773) en vakker kirke⁴.

Et blick på fotografiet⁵ til venstre gjør det lett å være enig med Jens Müller.

Da som nå var kirken omkranset av kirkegården, som den gang var noe mindre enn i dag. Senere ble kirkegården utvidet, spesielt mot nord. Men det var ikke bare kirkegården som trengte utvidelse. Også kirken ble etter hvert for liten, og i siste halvdel av 1800-tallet startet arbeidet med å få bygget en større kirke på Tjøme. Tjøme var på dette tidspunkt fortsatt underlagt Nøtterø prestekald, hvor stortingsrepresentant Georg Prahls Harbitz (1802-1889)⁶ var sogneprest i perioden 1852-

1879.

Den nye kirken

I kommunestyrmøte, 4. januar 1862, fremla kirkeinspektøren og presten frem forslag om enten å utvide den gamle kirken eller bygge en ny og større kirke. En uttrekningskomité på 15 menn ble nedsatt. Et helt sentralt spørsmål var om den nye kirke skulle bygges i stein eller tre. Da arkitekt Anders Torød i Tønsberg anslo at en steinkirke kun ville bli 1800 spesidaler dyrere enn en trekirke, ble det den 17. oktober samme år, fremmet forslag om at det den ny kirke skulle bygges av gråstein i forening med murstein. Dette ble vedtatt. Det ble også vedtatt at et midlertidig gudshus i bordkledd bindingsverk skulle oppføres nær kirkegården og at gråstein skulle kjøres frem, som pliktarbeid, på vinterføre.

Den 9. mai, året etter fremla byggekomiteens, basert på arkitekt Torøds tegning, sin innstilling for formannskapet. Den nye kirken skulle ha 734 sitteplasser og koste 10 195 spesidaler og 36 skilling. Representantskapet ga sin tilslutning fire dager senere og bevilget samtidig 6000 spesidaler til formålet. De øvrige midler som trengtes, 5000 spesidaler, var da allerede samlet inn. Deretter, den 19. mai, ga formannskapet sin tilslutning, og saken ble oversendt til stiftsdireksjonen. Der ble saksbehandling langvarig. Grunn var uenighet om det estetiske aspektet ved å benytte en kombinasjon av gråstein og murstein. På tross av dette fastholdt formannskapet, den 18. desember, sitt tidligere vedtak og saken ble oversendt stiftsdireksjonen på nytt. Direksjonen ga denne gang sin tilslutning, og det ble ved konglig⁷ resolusjon, den 16. januar 1864., bestemt at en kirke skulle bygges etter Torøds tegninger og at et midlertidig gudshus skulle vigsle for byggeperioden. Det ble også besluttet at opplysningsfondet skulle yte et lån på 6000 spesidaler.

En knapp måned senere velges Ole L. Røed og Lars Bache til byggekomité både for kirken og det midlertidige gudshus. Allerede i februar året etter var brorparten av steinlassene kjørt frem slik at oppførelsen av den nye kirken kunne starte samme vår. I mellomtiden ble den gamle kirken revet og

⁴ ... i ”Forsøg til Beskrivelse av Jarlsbergs Provstie i Aggershus Stift udi Norge” 1772 under omtalen av kirkene i Nøtterø prestegjeld: ”Men især er Kiømoë Kirke meget smuk, og til Berømmelse for Almuen, som eyer den, i ypperlig Stand”. Siteret i Anders Bugge, *Tjømø gamle kirke*. (Kristiania: 1920), 144.

⁵ Bugge, *Tjømø gamle kirke*. (Kristiania: 1920), 145.

⁶ <http://www.vestfold-slekt.net/notteroy/bygdebok/prester.html> (opp søkt 28.02.07).

⁷ Karl XV (1859-1872)

tomten ryddet. Etter to og et halvt år stod den nye kirken ferdig og den 12. september 1867 ble den innviet av biskop Jens Lauritz Arup (1846-1874) som var biskop fra 1793 til sin død.

Tjøme hadde fått en ny kirke som både var større og annerledes enn den tidligere – Beliggenheten og plasseringen i aksen øst - vest var imidlertid den samme. Den gamle middelalder steinkirken med langhus, tårnfot i vest og kor i øst var blitt erstattet med en langkirke i nygotisk⁸ stil, som avbildet nedenfor til venstre.

På slutten av 1800-tallet var den nygotiske byggestilen utbredt i Norge. Eksempelvis, er også domkirkene i Tønsberg, Fredrikstad og Hamar bygget i samme stil.

Selv om det nye kirkebygget var utført i ny stil var mange eldre elementer blitt tatt vare på.

Kirkeklokkene og de viktigste utsmykningselementene som altertavle, prekestol med oppgang, døpefont, krusifikset, maleriene i galleribrystvernsfyllingene, skipsmodeller, andre utsmykningsgjenstander og en del inventar var bevart og over tid satt inn i den nye kirken. De siste gjenstandene kom på plass i forbindelse med restaureringen i 1949-1950. Dessuten har det, etter krigen, tre ganger vært foretatt større restaureringsarbeider. Første gang i 1949-1950, deretter i 1991 og senest i 2006 i forbindelse med kirkes 140 års jubileum.

Kirkeklokkene og den vakre utsmykningen av kirken fortjener også en nærmere omtale. Det er i den forbindelse naturlig å starte med

Klokkene

I kirketårnet, over inngangen mot vest, er det i dag fire klokker, alle i bronse. To kom fra den gamle kirken, mens to først kom med den nye. Den eldste klokken er støpt i Amsterdam, i 1707 av Claes Noorden og Jan Albert de Grave. Også den nest eldste klokken, som var en omstøpning, er støpt i Amsterdam, i 1712. Begge er dekorert. Den største har en rankebord og en rad av akantusblader, og en inskripsjon⁹ omrammet av en laurbærkrans, mens den andre bærer to rader av akantusblader. De to nyeste klokkene er derimot laget i Norge, av Olsen Nauen klokkestøperi i Tønsberg,¹⁰ i henholdsvis 1937 og 1964. Den siste er omstøp av en klokke opprinnelig fra 1948. Klokkene høres vidt og bredt i soknet og inviterer oss til og inn i kirken. Vel inne, søker blikket uvilkårlig opp mot alteret og glassmaleriene for senere å dvele ved kirkens øvrige utsmykning.

Kirkekunsten

Takket være at kloke Tjøme-borgere i 1865 tok vare på kirkekunsten fra den gamle kirken, slik at den senere kunne overført til den nye kirken. Men også nye utsmykninger ble føyd til, slik at gjester og tilreisende og, ikke minst, vi som nå bor på Tjøme kan glede oss over en tradisjonsrikt og flott utsmykket kirke. Høydepunktet i så måte er utsmykningene i alterrommet.

Glassmaleriene

på fondveggen er plassert på hver side av alteret, hvor de kommer godt til sin rett - spesielt når de slipper morgensolen inn i kirkerommet. Glassmaleriene er laget i Glasgow, i 1904, av *Industrial Art Studios - Wm. Meikle & Sons Glass Stainers, Decorators and Art Furnishers*. De er senere, i 1946, restaurert av kunstglassmester *E. Holtung* i Oslo. Motivet i glassmaleriet til venstre illustrerer vers 14 i Matteus evangeliet kapittel 19, mens motivet i glassmaleriet til venstre illustrerer Matt. 14. 30-31.

Mellom glassmaleriene, frontalt i koret troner

⁸ Wikipedia. Den frie encyclopedi: http://no.wikipedia.org/wiki/Nygotikk#Nygotikk_i_Norge (oppsøkt 28.02.07).

⁹ DEO: TRINO: ET: UNI: GLORIA: VENI: CUM: PACE: ANNO: MDCCVII (d.e. til ære for den trefoldige og ene gud er jeg kommet med fred år 1707)

¹⁰ O. Olsen & Sønns Klokkestøperi på Nauen ble startet i 1844 av smedmester Ole Olsen. Støperiet skal visstnok ha levert sin første klokke i 1846, til Mo kirke i Telemark. Sikkert er det at Nauen, samme år, leverte en kokke til grev Wedel Jarsberg. Denne klokken henger nå i Borre kirke.

Altertavlen

Den dekorative og tidstypiske altertavlen utført i bruksbarokk-stil, er et praktstykke skapt av den danske billedskjærmester Abel Schrøder d.y. (1602-1676) fra Næstved på Sjælland¹¹. Han var bruksbarokkens mest betydelige treskjærer. I Vestfold finner vi hans arbeider ikke bare i Tjøme kirke, men også i Borre og Vivestad kirke. Schrøder d.y var forankret i datidens håndverkstradisjon, og hans arbeider var preget av kvalitet i alle ledd fra valg av tremateriale til den dekorative utførelse. Dette gjorde arbeidet med å skape altertavlen meget omstendelig og tidkrevende. Ikonografien er tradisjonell og fulgte reformasjonens enkle program, hvor lidelseshistorien ble fortalt gjennom enkle og lettfattelige bilder - men med variasjoner. Oppbygningen av tavlen er avpasset korets form, og den vertikale akse dannet av hovedmotivene, det ene over det andre, dominerer.

I vår kirkes altertavle, ble antageligvis motivene skåret ut i perioden 1670-1676. Disse fremstiller, sett nedenfra og opp, *Nattverden*, *Korsfestelsen* og *Oppstandelsen*. Oven på dette, øverst på toppstykket, ser vi en frittstående kvinnefigur med to barn på armen - *Kjærligheten*. Hovedmotivene er alle omkranset av bruskornamentikk som binder det hele samme. Det sentrale motivet i hovedfortellingen, *Korsfestelsen* er dessuten flankert av *Troen* og *Håpet*, personifisert igjennom store kvinnefigurer. *Troen* fremstilles med attributtene kors og bok i hendene og inskripsjonen "FIDES" på sokkelen, mens *Håpet* bærer attributtene anker og due og inskripsjonen "SPES".

Tjøme kirke før 1921

Årstallet referer til da maler Jacob Pedersen Lindgaard "... Opmaalning og Forgyltning mest med ægte Guld ..."¹².

Nattverdsscenen er livfullt fremstilt. Med unntak av Judas som sitter bortvendt, til høyre i forgrunnen, med pung i hånden og djevelen ved foten, samtaler disiplene engasjert med hverandre. Jesus og disiplene danner en nesten full sirkel som åpnes mot menigheten. Jesus sentrale plassering i kretsen skaper dessuten en åpen forbindelse, gjennom sirkelåpningen, mellom ham og menigheten. Jesus og disiplene danner dermed en slags bakre sirkel med de tilstedeværende i kirken.

Over *Nattverden*, i hoved- eller storfeltet ser vi en frodig og figurrik fremstilling av *Korsfestelsen*. Jerusalem by vises i bakgrunn, mens terningspillere, tilskuere og vakter fremstilles i front og på sidene. I sentrum henger Kristus utmattet, naglet til et kors med inskripsjonen "INRI"¹³, som er hengt opp av Pilatus. Like bakenfor Kristus på korset står dessuten en gruppe sørgende. Seks kvinner med Maria, Jesu mor og apostelen Johannes og ytterligere tre menn. Maria til venstre og Johannes til høyre for Jesus.¹⁴ Også i sentrum, på Jesus høyre og venstre side finner vi de to røverne på hver sitt kors. Disse er i motsetning til Kristus ikke naglet fast. De henger henslengt ved egen kraft. De ser undrende og ubekymret på Jesus, mens de terningspillende soldatene i forgrunnen, spiller om hans klær¹⁵.

Ornamentvingene som nå flankerer figurene var tidligere på museum og ble tidligst satt på plass rundt 1950. Frem til da var altertavlen omsluttet av en dominerende ramme med spir, som vist på fotografiet til venstre. Denne ble fjernet i forbindelse med restaureringen i årene 1949-1950.

Ser vi nærmere på hovedfortellingen, begynner denne med *Nattverden* på fotstykkets midtfelt. *Nattverden* flankeres av *Moses* med lovtavlene til venstre og *Døperen Johannes* med lam og bok til høyre. ved *Johannes* fot kan leses inskripsjonen "Anno 1784"

¹¹ Eva de la Fuente Pedersen, Nationalmuseet for Næstved Museum. <http://www.aabne-samlinger.dk/naestved/historie/schroeder/schroeder2.asp> (oppsøkt 28.02.07)

¹² Bugge, *Tjømø gamle kirke*. (Kristiania: 1920), 153.

¹³ INRI er en forkortelse for det latinske Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum.

¹⁴ Jesu ord til Maria og Johannes leses i Joh. 19. 25-27.

¹⁵ Joh. 19.23-24.

Lar vi blikket vandre vider oppover til overfeltet finner vi *Oppstandelsen*, flankert av kongens og dronningens monogram. Monogrammet C5, til venstre, tilhører kong Christian V, mens monogrammet CA, til høyre, tilhører dronning Charlotte Amalie. I *Oppstandelsen* fremstilles en seierrik Kristus stående ovenpå den åpne graven, med glorie om hode og omgitt av en gylden skykrans. Han høyre hånd er løftet til hilsen, mens han i den venstre holder en rød fane med gullkors. Soldater foran ham viker skrekkslagne tilbake eller ligger for hans føtter. I det øvre høyre hjørne ses samtidig et guddommelig lys, mens i bakgrunnen, opp til venstre, ser vi kvinnene på vei til graven - oppstandelsens første vitner. Altertavlens motivserie avsluttes med toppstykket med den frittstående kvinnefigur - *Kjærligheten*.

Altertavlene med sine vel 330 år er ubestridt gammel, men eldst er

Krusifikset

av tre. Krusifikset henger i dag på venstre korvegg over døren til sakristiet. Opprinnelig hang det, i tråd med en middelaldertradisjon, over korbuen, før det ble flyttet midt på sydveggen i kirkeskipet, mellom vinduene. Der ble det hengende til den gamle kirken ble revet.

Krusifikset er utført i høygotisk stil og er tidfestet til første halvdel av 1300-tallet. Karakteristisk for krusifikser fra denne perioden menes å være den sammensunkne kroppsholdning, med armene hengende betydelig høyere enn hodet. Hodet henger tydelig mot høyre mens kroppen står ut en tydelig bue. Ut av såret i høyre side vokser en drueklase frem. Dette antas å være noe uvanlig. Drueklase kan ses som på vinen i nattverden, men kan også gi assosiasjoner til innhøstning – at Jesu lidelse og døds bærer frukter. Ribbenene er fremtredende og lendeledet knelengt. Føttene ligger i kors og er festet med en nagle. Korset, som er av furu, skal visstnok tidligere ha vært avsluttet med sirkelrunde plater som senere er skåret av. En del av den nederst platen er imidlertid bevart og viser en knelende engel i lavt relieff. Øverst på korset er det dessuten påmontert en blikkplate med ”INRI” - inskripsjon. I koret henger dessuten flere

Malerier

med ulike motiver. Henholdsvis til høyre og venstre for døren til sakristiet henger *Kristus med tornekrone* og *Lasarus oppvekkelse*. Førstnevnte er utført i olje på trepanel og er muligvis en kopi av et italiensk verk fra 1600-tallet. *Lasarus oppvekkelse*, som er et stor bilde, er malt på lerret, rundt 1700.

På korets høyre vegg flankeres også døren av to malerier. Til venstre henger et stort oljemaleri, sannsynligvis malt av Vestfold-maleren Jacob Pedersen Lindgaard (1719-1789) i annen halvdel av 1700-tallet. Motivet er *Jesus velsigner de små barna*. Til høyre henger et mindre oljemaleri på lerret med motivet *Kristi lidelse*, en av mange versjoner av *Christian den 4de's syn*. Dette, som *Lasarus oppvekkelse*, er sannsynligvis malt på begynnelsen av 1700-tallet.

På venstre side, i korets fremre del står

Døpefonten

laget i 1789. Denne, som mye av det interiøret fra den gamle kirken, befant seg i frem til 1950 på ”Tjømmø Museum”. Døpefonten og flere gjenstander som gallerigavlne og oppgangen til prekestolen kan tydelig gjenkjennes på fotografiet til høyre.

Døpefonten har et oktagonalt tverrsnitt, er laget i furu. Den er grønnmalt med forgylt tannsnitt øverst og rundt sidene er det høye rektangulære, sortmaltet fyllinger, dekorert med forgylt midtstilte rosetter. Tidligere hadde sannsynligvis døpefonten også et utskåret klokkeformet lokk i tre. Lokket kan være laget midt på 1700-tallet, men skal ha blitt ervervet av Tjømmø kommune så sent som i 1918. Dåpsfatet er laget i 1791 av gullsmed Michael Steen i Tønsberg.

fra Tjømmø Museum, 1910

Utsmykningene i kirkeskipet

Beveger vi oss fra koret og over i kirkeskipet og vender oss mot alteret finner vi

Prekestolen med oppgang

på høyre side av korbuen. Tidligere var prekestolen uten oppgang plassert til venstre for korbuen. Både flyttingen og tilføyelsen av den gamle prekestolsoppgangen skal ha skjedd i forbindelse med restaureringen rundt 1950.

Både prekestolen og oppgang ble laget i 1670-årene. Prekestolen skal dessuten også være utskåret av Abel Schrøder jr. Den er mangekantet med fem høye felt på forsiden. Disse er dekorert med frittstående figurer på en bakgrunn av bruksornamentikk. I midtfeltet står Kristus som verdensheriker med glorie, talegest og rikseple. Han flankers av de fire evangelistene - Matteus med engelen og Markus med løven til venstre, og Lukas med oksen og Johannes med ørnen til høyre. Pilastrene mellom figurene er dessuten dekorert med seks kvinnelige halvfigurer med hver sine attributter for de kristelige dyder. Sett fra venstre mot høyre vises, troen med korset og bok, håpet med anker, kjærligheten med barn, rettferdigheten med vekt, klokskapen med slange og standhaftigheten med søyle. I tillegg har prekestolen øverst en profilert list og nederst et en konveks profil med utskårede englehoder i forlengelsen av pilastrene. Mellomrommene mellom disse er dekorert med bruksornamentikk og inskripsjon, samt Christian

den 5. monogram.

Over prekestolen henger dessuten en fleksibel himmel med en utskåret rosett i midten og nedhengende drueklaser i hjørnene. Ovenpå på denne troner en lukket krone av S-formede staver som møtes sentralt, under et ovalt rikseple. På bakveggen, mellom prekestol og himmel er det i tillegg innpasset et panelmaleri. Motivet er Bibelen, plassert på en sokkel, med et tent lys ovenpå. Maleriet bærer årstallet 1786. Det anses som utvilsomt at maleriet er laget av Jakob Pedersen Lindgaard.

Mens prekestolen er skåret av Abel Schrøder er oppgangen er malt av Jørgen Schult i samme tidsrom. Oppgangen til prekestolen har fem paneler som er atskilt med plastre dekorert med

bruksornamentikk. Panelene er dekorert med motiver fra det gamle testamentet. Sett nedenfra og oppover finner vi først Jesaja i rød kjortel og hvit kappe med sag i hånden. Deretter kommer Jeremias i hvit kjortel med gren og krukke i hånden, fulgt av Ezekiel som yppersteprest med bispelue og en portkastell i hendene. Daniel i gul kjortel og rød kappe, leiende på en mangehornet geitebukk kommer som nummer fire, mens vi øverst finner kong David iført rustning og rød kappe med krone på hode. Han holder harpen i hånden. I motsetning til dekorasjonene på oppgangen henviser figurene på prekestolen til det nye testamentet - den nye pakt. Motivene på oppgangen henviser derimot til den gamle pakt - forberedelsen til Jesus komme. Denne parallelle fremstilling av gammel- og nytestamentlige personer og hendelser har en lang tradisjon innen kirkekunsten, som har sine røtter i tidlig middelalder.

Ikke bare altertavlen og prekestolen er utført i bruksbarokk-stil. Også

Veggtavlen

har samme stil. Veggtavlen henger i dag på midt på sydveggen mellom vinduene. Opprinnelig hang den, etter at krusifikset ble flyttet, over korbuen. Den utskårede sirkelformede veggtavlen har et henimot sirkelformet midtpartiet med en gullinskripsjon på sort bunn. Inskripsjonen gjengir *Johannes Åpenbaring*, 20.12. Inskripsjonen er datert 1735.

Midtpartiet er, som bilde til venstre viser, omkranset av grønne og forgylte palmeblader som er omgitt av en bred ramme med utskjæringer. Symmetrisk om en vertikalakse fremstiller disse, sett ovenifra og ned, skyer, svevende engler med basuner og mindre bevingede engler. Øverst flankere to kryssede ljaer et timeglass stående på en laurbærkrans. Nederst ser vi to sittende engler med en oppslått bok mellom seg. I boken er Luk. 16.12. skrevet inn med sorte bokstaver på hvit bunn. Tavlen antas å være laget i 1720-årene eller cirka 1730.

Snur vi ryggen til veggtafelen og løfter blikket, finner vi raskt frem til

Utsmykningene på gallerifronten

til galleriet på venstre side av kirkeskipet. Disse oljearbeidene er sannsynligvis også malt av Jørgen Schult. Utsmykningene i de rektangulære, sorte fyllingene på den grønmalte brystningen er delt i to motivtemaer. Nærmest alteret ser vil elleve av disiplene. Nærmest utgangen ser vi derimot de kloke og dårlige jomfruer.

De fem kloke jomfruer, med tente lamper, står i rad på venstre side av Kristus, mens de fem dårlige, med lamper uten ild, befinner seg på hans høyres side. Kristus er i rød kjortel og er omkranset av engler svevende i skyene¹⁶. Jomfruene er alle kledd i drakter i ulike fargekombinasjoner. Draktstilen tilhører sannsynligvis annen halvdel av 1600-tallet.

Mellom jomfruene og alteret finner vi elleve disipler. Fra venstre mot høyre ser vi først Peter i gulbrun kjortel, blå kappe med attributtene bok og nøkler¹⁷, Andreas i grønn kappe med kors, Johannes i grønn kjortel og hvit kappe med kalk i hånden, Filip i rød kjortel, hvit kappe med korsstav i hånden, Bartolomeus i brun kjortel og blå kappe med kniv i høyre hånd og sin avflådde hud i den venstre, Tomas i hvit kjortel, gulbrun kappe og med lanse i hånden, Matteus med hvit kjortel og blå kappe med bok og Jacob d.y. i mørk brungrønn kjortel og hvit kappe, med "gigebue" i hånden og med foten plassert på en avskåret stubbe. Deretter kommer Judas Taddeus i gulbrun kjortel og med kølle, Simon i gulbrun kjortel og rød kappe med sag i hånden og til sist Mattias med hellebard i høyre og bokrull i venstre hånd. I disippelrekken mangler Jacob den eldre. Det antas at fyllingen med ham som motiv er gått tapt.

I tillegg til de større utsmykningene i kirken vår er det også flere mindre utsmyknings- gjenstander som bør fremheves. De mest i øynefallende er de to

Skipene

som henger i midtgangen. De er begge fregatter. Skipet som henger nærmest alteret har

sortmalt skrog, er hvitt under bunnen og blått på sidene.

Akterstavnen er høy med vinduer og Dannebrogsskjold, mens det på sider og ror er utskårene menneskefigurer. Fregatten er fra 1600-tallet og tidens tann hadde satt sine spor. I 1976 ble det avdekket at skipet var grundig markspist og en meget omfattende restauring

måtte til før det kunne henges tilbake på plass i 1981.

Den andre fregatten er også hvit i bunnen, men med sorte sider. I akterspeilet er det malt vinduer og inskripsjonen "HONORARIO 1800" i gull.

Foruten skipene henger det i midtgangen også tre

Messinglysekroner.

Den største, som henger i midten er fra siste halvdel av 1600-tallet, mens de

¹⁶ Matt. 25.1-13.

¹⁷ Matt. 16.11.

to mindre lysekronene antas, på grunn av sin senmiddelalderlige form, å være langt eldre. Den minste av dem henger nærmest alteret, og den største nærmest utgangen.

Også vegglysestakene, på hver høyre og venstre korvegg, er av messing. Det samme er alterstakene med løveføtter. Også disse gjenstandene er fra siste halvdel av 1600-tallet. Av langt nyere dato er derimot

Lysgloben

som er laget av Tjøme-kunstneren Finn-Henrik Bodvin. Denne ser av støpjern og ble lagte i 1994. I midten står Kristus-lyset, omsluttet av to konsentriske ringer. I den innerste finner vi apostellysene, og ytterst er ringen hvor vi kan plassere våre bønnelys.

Torill Rambjør

Restaureringsarbeidet 2004 – 2006

Historikk

I forbindelse med kirkens 125-års jubileum i 1992 ble kirken pusset opp innvendig. Forrige innvendige oppussing av kirken ble foretatt i 1950, da ble kunst og inventar spesielt prioritert samtidig som yttertaker fikk nye lekter. Hele kirken ble, iflg. eldre papirer, fuget utvendig i 1950. Takrenner ble montert mellom 1945 og 1950. Etter 1950 ble det kun foretatt midlertidige utbedringer på kirken etterhvert som problemer oppsto.

Ved bispevisitas i Tjøme i 1986 ble det spesielt bemerket at Tjøme kirke var så godt som utilgjengelig for rullestolbrukere. Tjøme kirkelige fellesråd ved Ola Gjertsen arbeidet aktivt med sak om rullestolrampe fra 1998 til godkjenning fra riksantikvaren forelå i 2000. Fra Tjøme menighetsråd var blant andre Reidun Wilhelmsen en ildsjel i denne saken. Mangel på økonomi forårsaket imidlertid at slik rampe ikke kunne bli montert. Rampen ble tegnet av Arkitekthuset v/arkitekt Eyolf Angell-Eriksen.

I 2003 falt store flak med takstein ned ved vindfall fordi festekrokene var rustet bort. Betydelige deler av teglsteinsfasaden falt også ned på grunn av frostsprengninger, spesielt utsatt var pillasterne i fronten av kirken. Dette førte til at hoveddøren til kirken måtte stenges av og at langsiden ble stengt av med lekter og varselsplakater.

I 2004 ble det på fellesrådets initiativ foretatt en tilstandsrapport for kirker, kapell og bårhus. Rapporten ble utarbeidet av Taksthuset og viste ved bilder og tekst at Tjøme kirke var i meget dårlig forfatning. Tjøme kirkelige fellesråd,

og spesielt fellesrådsleder Kristian Rambjør, gjorde en stor og viktig jobb i forhold til politikerne i Tjøme kommune, noe som utløste millioner til utbedring av bygningene. Det ble sendt søknad til riksantikvaren, som etter befaring godkjente planene. Det ble vedtatt å sette igang et stort restaureringsprosjekt.

Ulf Rygh, Taksthuset, ble valgt som prosjektleder. Ette anbudsrunde ble Borge & Borge AS valgt som hovedentreprenør og det skulle vise seg at firmaet gjennomførte prosjektet til fellesrådets fulle tilfredsstillelse.

Det første som ble gjort i prosjektet, hastesak sommeren 2004, var å rive/ruste opp pillasterne ved hoveddøren. De hadde ingen bærende funksjon og det lot seg dermed gjøre å rive den dårligste helt ned for så å bygge den opp igjen. Noe av den gamle teglsteinen ble murt inn igjen i den høyre pillasteren ved døren, etter riksantikvarens anbefaling. Muremesterfirmaet Berntsen & Johansen AS ble engasjert til arbeidene og leverte et imponerende håndverk. De utførte også de andre murearbeidene på kirken. Da pillasterne var ferdige ble hoveddøren til kirken gjenåpnet.

Rehabilitering av kobberbeslått tårn ble startet opp høsten 2004 og avsluttet i februar 2005. Det var Vestfold Kobber og Blikkenslagerverksted AS i Sandefjord ved Roy Holth i samarbeid med blikkenslager Roar Langved på Tjøme som utførte arbeidene. Dette ble mer omfattende enn først antatt, og på grunn av mye storm denne høsten måtte arbeidene tidvis også stoppe opp. På tross av utfordrende og krevende arbeidsforhold ble et nydelig håndverk utført. Resten av

blikkenslagerarbeidene på kirken ble utført av samme entreprenør og fremstår nesten som smykker på kirkebygningen.

Tårnluker og dører ble delvis erstattet med nye og delvis pusset opp. Snekkerarbeidene i tårnet ble utført av Tenvik Takst, Bygg-Service AS ved Trond Edvardsen og malearbeidene ble utført av malermester Aamodt & Larsen AS fra Nøtterøy. Aamodt & Larsen AS sto også for de resterende malearbeidene på kirken. Glassarbeidene i tårnet ble utført av AS Glassrønning, håndverksenteret, Tønsberg. Alt mesterlig utført.

Samtlige pillastere samt rullestol ved dører og vinduer ble utbedret, taket lagt om og nye takrenner montert. Det som kunne brukes av gammel stein ble benyttet på taket over kirkens korparti. Vinduer og dører ble rustet opp og malt.

Tjøme kirkelige fellestråd så det som sin plikt å sørge for at kirken, i forbindelse med de pågående restaureringsarbeidene, også fikk lovpålagt tilgjengelighet for rullestolbrukere. Planene lå klare fra 2000 og rullestolrampe ble produsert og montert av Tønsberg Stål og Sveisesenter AS.

På bakgrunn av fellestrådet store engasjement og innsats, politikeres evne og vilje til å bevilge midler, prosjektleder og entreprenørens samvittighetsfulle innsats i utførelsen av restaureringsarbeidene, fremstår Tjøme kirke som en perle i Tjøme sentrum i jubileumsåret 2007.02.14

Liv Grytnes

Musikklivet i kirken - Tjøme kirkekor 1987 -2000

Det var ingen selvfølge at jeg skulle begynne i kirkekor da jeg flyttet til Tjøme sommeren 1990.

Siden jeg var tidligere korsanger var forventningene og presset fra familiemedlemmer som alt var aktive sangere i koret følbart. Mine unnskyldninger for ikke å begynne var mange. Jeg hadde ikke sunget i kor på lenge... Jeg hadde små barn... Jeg var ikke medlem av statskirken.... At det var et liturgisk kor pirret språkøret, men Tjøme kirkekor hørtes faktisk noe traurig ut. For å få slutt på maset valgte jeg aerobic i gymsalen på Lindhøy som sammenfalt med korets øvingstidspunkt. Det hjalp.

Aerobic viste seg imidlertid ikke å ha den forventede gunstige innvirkning på kroppen. Og i januar 1991 møtte jeg, om enn noe motvillig, til min første korøvelse i kirken. Uten de store forventningene, men med vilje til å delta om ikke annet så for å glede den øvrige familie.

Det ble en uventet betydningsfull kveld.

Et varmt møte med en korgruppe som representerte menigheten . En dirigent som med humor, faglig glød og intensitet, med det uttalte mål for øye å skape en vakker ramme rundt gudstjenesten. Dette skapte en slik sanglede- og vilje at jeg allerede denne første kvelden var fortapt. Et nytt liv begynte

Min første gudstjeneste var Såmannsøndagen 27. januar 1991. Den første av en lang rekke gudstjenester med gjennomført og gjennomtenkt musikalsk ledsagelse av kirkeårets tekster og preg.

Jeg var ikke alene om å oppleve disse gudstjenestene som utrolig vakre. Så intens var denne opplevelsen at jeg, som fremdeles var utmeldt av statskirken, omtalte gudstjenestene på Tjøme slik at kolleger på mitt arbeidssted i Tønsberg, som heller ikke var aktive kirkegjengere, ble nysgjerrige og kom. Fra Holmestrand og Nøtterøy. Til gudstjeneste i Tjøme kirke. Og så og hørte at det stemte som jeg sa.. Det var vakkert..

Koret ble startet høsten 1987 etter initiativ av nyansatt kantor Gunvor Fjellheim. 19 korsangere møtte til første øvelse. Første oppdrag var deltagelse ved høymesse 25.10.87, Bots- og bededag.

Da koret opphørte, var det 25 medlemmer samt en god støttegruppe rundt koret.

Korets siste opptreden var i januar 2000 – korets tusenårs gave til menigheten. Fremføring av Vivaldis ”Gloria” sammen med Oslo barokkorkester og solistene Charlotte Wilhelmsen og Ann-Beth Solvang. Et praktfullt verk der også medlemmer av Tjøme korforening sluttet seg til herrestemmene.

Fremdeles under ledelse av Gunvor Fjellheim.

Tjøme kirkekor var primært et liturgisk kor. Fra korets vedtekter siteres:

”Koret har som formål å fremme kirkesang og gudstjenesteliv i Den norske kirke ved:

- *Å ivareta våre kirkemusikalske tradisjoner*
- *Å fremme medlemmenes kirkemusikalske og liturgiske forståelse og faglige innsikt*
- *Å stimulere til nytenkning og fornyelse av menighetssang og korsang*
- *Å holde konserter*
- *Å styrke fellesskapet mellom medlemmene.”*

Korets repertoar var mangfoldig og spente over musikk fra ulike kirkelige tradisjoner og nyere norsk kirkemusikk. Spesielt vil jeg nevne aftensangene som ble gjennomført etter anglikansk tradisjon – et repertoar som koret behersket meget godt og som det var en stor glede å fremføre.

Til kirkens 125- års jubileum fremførtes “Liten Mässa” av Widén. Et vakkert lite korverk som jeg verken før eller siden har vært borti. Og dette var en av de kvalitetene som kjennetegnet Gunvor Fjellheim som kordirigent. Hun valgte verker og korsatser som passet koret. Hun fant repertoaret. Vi sang. Og det stemte.

Av andre større verk og konserter kan nevnes ”Visst skal våren komme” av S. Tveit/ E. Skeie og Franz Schuberts ”Messe i G-dur”.

I anledning Færder fyrs 300- års jubileum, hadde Gunvor Fjellheim ideen til et bestillingsverk av Tveit/Skeie som resulterte i ”Som et fyrlys” – et verk for blandet kor, barnekor, solister og instrumentalister. Korets bidrag til jubileumsmarkeringen.

Koret gav også konserter i Østlandsområdet og besøkte en rekke kirker for deltagelse ved gudstjenester. Koret sang også i Sunne i Sverige, Visby domkirke på Gotland, Winchester og Salisbury i England og kirker i Danmark.

Koret fikk spesielt gode tilbakemeldinger på sine a capella- fremføringer, som i Tønsbergs Blad 18.11.96: ”...Hovedsaken ved Tjøme-korets tolkninger er freden og stillheten de formidler på intet mindre enn forbilledlig vis.

Gunvor Fjellheim toner bevisst ned uroen, lar spenningene hvile i all den intime velklangen. Slik skapes uttrykket til Tjøme Kirkekor av myke, men like fullt virkningsfulle fraseringer, vakkert fargespill stemmegruppene imellom, og sikker intonasjon. Bravo!”

Koret tjenestegjorde ved gudstjeneste ca en gang i måneden.

Tjøme kirkekor var Gunvor Fjellheims kor. Hun hadde den faglige innsikten og ideene om hvordan koret kunne bidra til å løfte gudstjenesten. Og den ble løftet. Ikke bare til glede for menighetens medlemmer og koret selv, men etter hvert som ryktet spredde seg, ble mange som ikke hadde et aktivt forhold til kirken trukket til disse gudstjenestene. Gjennom sitt korarbeid drev Gunvor Fjellheim følgelig en stor, ikke-påaktet rekruttering av kirkegjengere. En god indremisjon.

Hun sørget gjennom sitt arbeid for spesielt å ivareta høytidene og kirkens merkedager. Det er ikke lett å samle en frivillig korgruppe i jule-, påske- og pinsehøytidene. Dette greide Gunvor Fjellheim med Tjøme kirkekor. Nettopp fordi disse høytidsgudstjenestene også ble en sterk estetisk opplevelse.

Gunvor Fjellheim var således en markant og profesjonell kantor som i tillegg til kirkekoret også drev frem koret ungdoms kantori og ledet Tjøme kirkes korskole.

Historien om korarbeidet i Tjøme kirke 1987 – 2000 er en historie som beretter om en kantors utrettelige engasjement for å bidra til musikkens understrekning av teksten – og som lyktes med arbeidet. Og som Tjøme kirkes menighet stolt kan fremvise under ethvert jubileum, som eksempel på hva en liten menighet kan få til når engasjement støttes, oppmuntres og bifalles.

Historien som førte til at koret opphørte, at kantoren valgte å fratse sin stilling, er vi mange som beklager.

Randi H. Fjellberg

Orgelet i Tjøme kirke – et blick på fortid og nåtid.

I tiden rundt det ellers dramatiske året 1905 beklede lærer Holte ved Helgerød skole i Utbygda også stillingen som organist i Tjøme kirke. Holte så behovet for nytt orgel i kirken og henvendte seg i den

anledning til skibsreder Lars H. Bache. Skibsrederen likte åpenbart tanken og det endte med at Bache forærte Tjøme kirke nytt orgel.

Orgelet som den gang ble bygget av Olsen & Jørgensen i Oslo var et 14 stemmers mekanisk orgel. Mekanisk forble det helt til det ved kirkens jubileum i 196? ble om- og utbygget. Orgelet ble da elektrifisert og fikk klanglig preg av et romantisk orgel, tenderende til et Cæsar Frank orgel og ikke ulikt et slikt i en del klangvariasjoner.

Orgelinstrumentet har hatt sin faste plass i gudstjenestene siden 1400 tallet og i en engelsk kirke bygget man faktisk et orgel allerede i 980. Den spede begynnelse på konstruksjonen av orgler kan man for øvrig tidfeste til 200- 300 år etter Kristus og den kunnskap man nå besitter er en syntese av århundreders erfaring.

Tjøme kirke fortjener et godt orgel, ikke bare fordi gudstjenestens tradisjon og kultur tilsier det, men også fordi Tjøme kirke er velsignet med en interessant akustikk. Den internasjonalt anerkjente, nå avdøde domorganist Arild Sandvold, nevnte i et brev fra 60- tallet at akustikken i Tjøme kirke er av aller beste karakter, i Vestfold bare overgått av akustikken i Tønsberg domkirke. Sandvold, som spilte på orgelet i Tjøme kirke ved jubileet i 196[?], var også svært begeistret for orgelet. Som organist var han for øvrig opptatt av å bringe både barokkens og romantikkens orgelverker ut til et bredere publikum.

Som man vil forstå, er det svært gode grunner til å bevare og oppgradere orgelet i Tjøme kirke. Et godt orgel i et så godt kirkerom vil ikke bare kunne fylle sin aller viktigste funksjon som musikkinstrument ved kirkelige handlinger. Kombinasjonen vil også være et glimrende aktivum for arrangering av konserter og vil kunne tiltrekke seg krefter av format til denne delen av kirkelivet.

Heldigvis representerer orgelet fra 1905 fremdeles et godt utgangspunkt for restaurasjon. Det skyldes ikke minst tidligere organist Bernt Baldershage som var organist i Tjøme kirke i 40 år. Baldershage hadde solid kunnskap om orgelets tekniske sider, både generelt og selvsagt om orgelet i Tjøme kirke spesielt. Han hadde dessuten en klar og sterk oppfatning om hvordan orgelets klanglige karakter burde bygges. Baldershage la ned en betydelig innsats både praktisk og ved personlige økonomiske bidrag av et omfang som monnet.

Den restaurasjon som nå gjennomføres tar for seg både den orgelteknisk, klanglige og estetiske side. Det tas sikte på å tilbakeføre den opprinnelige nygotiske innramning, som stort sett er bevart. Det stemmemessige og klanglige elementet vil alltid være et spørsmål om oppfatninger og musikalske retninger i tiden. Uten å gå inn i orgeltekniske spissfindigheter, kan det nevnes at restaurasjonen innebærer omintonasjon, flytting av spillebord tilbake til orgelets senter, flytting (hevning) av svellverk, reparasjon, justering og komplettering av piper, samt en hel del annet teknisk arbeide. Det ligger ellers en betydelig utfordring i kombinasjonen av tilbakeføring av opprinnelig innramming og teknisk oppgradering. Riksantikvaren er sterkt inne i dette bildet.

Finansieringen av det hele har i stor grad kommet i stand ved frivillig innsats og gaver. Det nyrestaurerte orgelet vil representere et vakkert innslag i kirkerommet og et verdifullt kulturelt og musikalsk bidrag til kirkelivet.

Intervju med Sverre. Simonsen om milepæler i kirkens historie.” [Torill R. 2 side]

Tabula Gratulatoria [Helga 1 side]

Antall ord pt. 8833